

מדיניות אזורית חדשה בעקבות מלחמת ה-7.10.23

פרופ' יובל בנזימן*

יולי 2026

לאורך שנים הנחת העבודה של רוב השחקנים האזוריים והבינלאומיים היתה כי הסכם ישראלי-פלסטיני הוא בסיס הכרחי לשלום בין ישראל לעולם הערבי, ושהנוסחה לכך עוברת דרך נסיגה ישראלית מהשטחים שכבשה ב-1967 והקמתה של מדינה פלסטינית. בעשור וחצי האחרונים ניסה ראש ממשלת ישראל בנימין נתניהו לשנות תפיסה זו והציע מודל לפיו ישראל יכולה להגיע להבנות והסדרים עם העולם הערבי גם ללא התקדמות לעבר פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. אולם, בעוד שישראל הצליחה לבסס מערכות יחסים קרובות יותר עם חלק מהמדינות במזרח התיכון ללא מתווה לסיום הסכסוך עם הפלסטינים, הרי שבעקבות טבח ה-7.10.23 והמלחמה האזורית שהתפתחה, הסוגייה הפלסטינית חזרה להיות מרכזית; מדינות ערב – גם אלו שמשתפות פעולה ביטחונית לא-רשמית עם ישראל – אינן מוכנות לנרמל באופן פומבי את היחסים עימה. כל זאת בזמן שישראל מפגינה כוח צבאי רב, במגוון זירות לחימה במזרח התיכון, אך נמנעת להציג ואף מטרפדת כל יוזמה מדינית-אסטרטגית לעתיד האזור. לצד זאת, גורמים בינלאומיים ואזוריים הפכו משמעותיים יותר מבעבר בעיצוב עתידו של המזרח התיכון ואף בעיצוב עתיד השטחים שעליהם ישראל שולטת.

לאור התפתחויות אלו, על ישראל לגבש פרדיגמה מדינית אשר תבטיח את ביטחונה ותהיה מבוססת על ארבעה מרכיבים אשר מתאימים ממילא להתרחשויות האזוריות: 1. הבנה כי לא ניתן לנתק בין הסכסוך הישראלי-פלסטיני לבין האזור כולו, וכי עליה להתקדם אל עבר פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני במקביל לנורמליזציה עם מדינות ערביות ומוסלמיות. במקום לראות זאת כתהליך בו משא ומתן אחד צריך לבוא לפני או במקום האחר, עליה לאמץ מודל לפיו ההתקדמות היא סימולטנית ושני הערוצים משרתים זה את זה: פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני יקדם יציבות אזורית, והסכמים אזוריים יובילו לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני. 2. יוזמה של מהלכים מדיניים (ולא רק צבאיים) ופעולה פרו-אקטיבית. העדר יוזמה ישראלית מדינית גורם לכך שהיא

* יובל בנזימן הוא פרופסור חבר בתוכנית לחקר סכסוכים, ניהולם ויישובם באוניברסיטה העברית בירושלים. מחקריו עוסקים בתיאוריה של משא ומתן רשמי ולא רשמי, ביחסי ישראלים-פלסטינים וביחסים האזוריים של ישראל, באופן מסגור שיח של חברות בסכסוכים, ובתגובת החברה הישראלית ל-7.10.23. בנוסף לעבודתו המחקרית, יובל מרצה, מנחה, מייעץ וכותב ניירות עמדה ומחקר עבור ארגונים ומוסדות ישראליים ובינלאומיים.

אינה מצליחה למנף הישגים צבאיים, ומאלץ אותה לקבל תכתיבים בינלאומיים ואזוריים במקום שהיא תעצב את עתיד האזור באופן שהולם יותר את צרכיה. 3. קידום מערכות יחסים ישירות, בילטרליות, עם מדינות ושחקנים באזור. יחסים אלה צריכים להפוך רשמיים ומוסדרים, ולכלול את העמקת מערכות היחסים עם המדינות עימן יש לה כבר הסכמים, שדרוג מערכות היחסים הלא-רשמיות שיש לה עם מדינות באזור, ומציאת המכנים המשותפים עם מדינות שעימן אין לה הסכמות. 4. תהליכי הבינאום והאזוריות המתרחשים במזרח התיכון כיום כוללים מעורבות גדולה של העולם בו, לצד ניסיונות של שחקנים מהאזור להיות קשורים יותר לאזורים אחרים בעולם. אלה צריכים להיות מנוצלים באופן שישרת את ישראל. הנוכחות האמריקאית המאסיבית, הניסיונות של מדינות המזרח התיכון לחבור לאזורים קרובים כמו הודו ואירופה, וההבנה העולמית באשר לצורך בראייה כלכלית-סביבתית-חברתית אזורית – יכולים ליצור עבור ישראל הזדמנות פז להיות חלק אינטגרלי מהמרחב האזורי המתפתח שבו לא הצליחה בעבר לכונן קשרים רשמיים יציבים.

תוכן עניינים

1. מבוא

2. תפיסות אזוריות ישראליות עד ה-7.10 ובעקבותיו

2.1 המודל המסורתי: הסכם ישראלי-פלסטיני כבסיס לשלום אזורי

2.1.1 נקודת המפנה של שנות ה-70: ביסוסה של ישראל באזור ומתווה "שטחים-תמורת-שלום"

2.1.2 "ללכת בלי ולהרגיש עם": אי הכרה לכאורה בחשיבות הקו הירוק והגבול הבינלאומי, אך פעילות לאורם

2.1.3 הסכמי השלום עם מצרים וירדן: שלום עם ישראל רק בתנאי לקיומו של חזון פלסטיני

2.1.4 יוזמת הליגה הערבית: שלום ישראלי-פלסטיני כתנאי לשלום ישראלי-ערבי

2.2 "מודל נתניהו": שלום אזורי ללא הסכם ישראלי-פלסטיני

2.2.1 דוקטרינת ה"צירים" והיכולת להגיע לנרמול יחסים עם חלקים בעולם הערבי ללא הפלסטינים

2.2.2 פרקטיקה של הסדרים ביטחוניים לא-פורמאליים ללא הסכמים מדיניים

2.2.3 "הסכמי אברהם" כמקרה מבחן

2.3 השפעת ה-7.10.23

2.3.1 אתגור שני המודלים מאז ה-7.10.23

2.3.2 בנאום הסכסוך בהובלת ארה"ב

2.3.3 שחקנים אזוריים נוספים והרחבת גבולות "האזור"

2.3.4 העדר אסטרטגיה מדינית ישראלית

3. הצורך באסטרטגיה מדינית אזורית

3.1 קשר אינהרנטי בין הזירות: חזון לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני הכרחי ליציבות אזורית

3.2 צורך בפעילות פרו-אקטיבית

3.3 חיזוק והעצמת קשרים בילטרליים, רשמיים ולא רשמיים

3.4 ניצול ההזדמנות הגלומה בבינאום המזרח התיכון

4. סיכום

1. מבוא

מסמך זה מורכב משני חלקים עיקריים: תיאור המצב המאתגר בו נמצאת ישראל מבחינה גיאואסטרטגית, והצגת מרכיבים חיוניים להיווצרות בסיס לפרדיגמה אזורית חדשה. בחלקו הראשון נסקרים "המודל המסורתי" לפיו הסכם ישראלי-פלסטיני הוא תנאי להסכם ישראלי-ערבי כולל, ו"מודל נתניהו" לפיו הסדרים בין ישראל לעולם הערבי אפשריים ללא התקדמות להסדר ישראלי-פלסטיני. בהמשך, מוסבר מדוע שני המודלים אינם רלוונטיים בתצורתם המקורית לאור המציאות שלאחר אירועי ה-7.10.23, המלחמה הרב-זירתית שהתפתחה, ולאור תהליכי בינאום הסכסוך לצד העדר יוזמה מדינית ישראלית. חלקו השני של המסמך מציע ארבעה מרכיבים עיקריים, אשר מתחברים להתפתחויות אזוריות המתהוות במזרח התיכון ממילא, שצריכים להוביל פרדיגמה ישראלית חדשה: הכרה בכך שלא ניתן להפריד בין הזירות השונות ושקידום פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני הכרחי בעת כינון מערכת שלום אזורית, הצורך ביוזמה ישראלית מדינית, היכולת לקדם במקביל יחסים בילטרליים עם מדינות ושחקנים באזור, והאופן שבו בינאום המזרח התיכון יכול לסייע לקידום האינטרס הישראלי.

2. תפיסות אזוריות ישראליות עד ה-7.10 ובעקבותיו

2.1 המודל המסורתי: פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני כבסיס לשלום אזורי

2.1.1 נקודת המפנה של שנות ה-70: ביסוסה של ישראל באזור ומתווה "שטחים-תמורה-שלום"

מערכות היחסים בין ישראל לשכנותיה ומקומה של ישראל במרחב המזרח התיכון ידעו שינויים רבים בשמונת העשורים מאז כינונה. מחקרים רבים ניסו להסביר באופנים שונים ולמרות שאין בהם מסקנה אחת ברורה, נראה כי מלבד עצם היווסדה של ישראל ב-1948, העשור שבין מלחמת ששת הימים לחתימת הסכם השלום עם מצרים היווה את נקודת המפנה החשובה ביותר בדינמיקה האזורית. שלושה שינויים אסטרטגיים, הקשורים זה בזה, התחוללו מאז סוף שנות ה-60 ועד סוף שנות ה-70. בראש ובראשונה, הניצחון הישראלי ב-1967 היווה נדבך מרכזי בביסוס מקומה במזרח התיכון ובתהליך שעברו שכנותיה שסופו הוא התפכחותן מהשאיפה להשמיד את ישראל.¹ אומנם גם מיד אחרי אותה מלחמה נפגשה הליגה הערבית בחרטום והצהירה על שלושת הלאומים שכוללים את חוסר המוכנות לקבל את עצם קיומה של ישראל,² אומנם נעשה ניסיון נוסף להכריעה במלחמת יום הכיפורים, ואומנם עד היום יש בעולם הערבי והמוסלמי קריאות להקמה של מדינה פלסטינית "בין הנהר לים" – אך העוצמה שהפגינה ישראל במלחמת ששת הימים והמשך אחיזתה בשטחים גם לאחר מלחמת 1973 היוו נקודות מפנה בהבנתן של מדינות האזור שעליהן לכלכל את צעדיהן על בסיס ההכרה שהישות הציונית היא עובדה מוגמרת שלא תעלה.

לצד זאת, כיבוש רמת הגולן, חצי האי סיני, הגדה המערבית (כולל מזרח ירושלים) ורצועת עזה ב-1967 לא רק הרחיבו באופן דרמטי את גבולותיה של ישראל על חשבון שכנותיה, אלא גם שינו את התפיסה הבינלאומית לגבי האופן שבו ניתן להגיע להסדרי שלום במזרח התיכון. החלטות מועצת הביטחון של האו"ם 242³ ו-338⁴ הציעו שישראל תחזיר את השטחים⁵ שכבשה ב-1967, ובתמורה המדינות שמהן נכבשו

¹ Raymond Hinnebusch, "Revisiting the 1967 Arab-Israeli war and its consequences for the regional system," British Journal of Middle Eastern Studies 44, no. 4 (2017): 593–609; Steven A. Cook et al., "How Six Days in 1967 Shaped the Modern Middle East," Council on Foreign Relations, June 2, 2017.

² ראו: [Khartoum resolution - LAS - Text/Non-UN document - Question of Palestine](#).

³ United Nations Security Council, "Resolution 242 (1967)," November 22, 1967.

⁴ United Nations Digital Library, Record 93466.

⁵ ראו בהמשך דיון לגבי שאלת "שטחים" או "השטחים"

השטחים יכוננו איתה הסכמי שלום. מדינות ערב השכנות דחו את התפיסה הזו ותחילה עוד האמינו כי ניתן להכריע את ישראל, אולם נמצאה תשתית רעיונית למשוואה שיכולה להביא לסיום הסכסוך במזרח התיכון. הדיון עבר, אם כן, להיות לא על עצם קיומה של מדינת ישראל אלא על גבולותיה. בהתאם לכך, גם המלחמות שבהן מעורבת ישראל מאז סוף שנות ה-70 הן "מלחמות חדשות"⁶ – לא מלחמות מול מדינות עם צבא מסודר ולא מתוך חשש לעצם קיום המדינה, אלא מלחמות במסגרת הניסיון לייצר שקט יחסי בהתמודדות עם טרור המופנה כלפי ישראל מבית ומחוץ לאזורים שבשליטתה.⁷

לבסוף, הסכם השלום בין ישראל למצרים בסוף שנות ה-70 איגם את שני השינויים שתוארו לעיל: מצרים הבינה שאין ביכולתה להכריע את ישראל, שקיומה של מדינת ישראל הוא עובדה מוגמרת, ושכוח לא תוכל להחזיר לעצמה את חצי האי סיני. ישראל גילתה נכונות להחזיר למצרים את השטח שכבשה ממנה ב-1967 בתמורה לנכונות מצרים לצאת ממעגל המלחמה. כך רעיון השתלבותה של ישראל במזרח התיכון על-בסיס חזרתה לגבולות שבהם החזיקה בין 1949 ל-1967 החל לקרום עור וגידים.

2.1.2 "ללכת בלי ולהרגיש עם": אי הכרה לכאורה בחשיבות הקו הירוק והגבול הבינלאומי, אך פעילות לאורם

למרות שהבסיס להסכם הישראלי-מצרי היה נסיגה מלאה לעבר קו הגבול הבינלאומי, ישראל לא הראתה נכונות לחזור לקווי טרום 1967 בגבולותיה האחרים. ההיפך הוא הנכון: לא רק שהיא לא הצהירה על נכונותה לחזור לגבולות הקו הירוק, אלא אף טענה שאין זו חובתה. בשאלת פרשנות החלטת האו"ם 242 אימצה ישראל את הגרסה האנגלית אשר מדברת על כך שעליה להחזיר "שטחים" ולא את כל "השטחים" שכבשה.⁸ זאת ועוד, אחרי חתימת הסכם השלום עם מצרים היא סיפחה את רמת הגולן והגבירה משמעותית את קצב בניית ההתנחלויות בשטחים שכבשה במלחמת ששת הימים, עד שהגיעה כיום למצב שבו כ-775,000 ישראלים מתגוררים מעבר לקו הירוק (כ-500,000 ביהודה ושומרון, כ-250,000 בירושלים ועוד כ-25,000 ברמת הגולן).⁹

הנוסחה "שטחים-תמורת-שלום" שעמדה ביסוד ההסכם עם מצרים הייתה, אם כן, חד-פעמית לכאורה.¹⁰ אולם בפועל, למרות התנגדות ישראל לדרישה לחזור לגבולות טרום-1967, ובעודה בונה התיישבות יהודית מאסיבית באזורים שנמצאים תחת שליטתה, היא גם חיזקה את התפיסה לפיה גבולות טרום-1967 הם נקודת הייחוס הראויה. במהלך אוקסימוני היא מצד אחד עודדה התיישבות יהודית בשטחים או אישרה אותה בדיעבד – אך מצד שני לא סיפחה את רובם (מלבד מזרח ירושלים ורמת הגולן) והסכמים שחתמה מזכירים את הגבול הבינלאומי בגבולות טרום-1967 פעם אחר פעם. כך, הסכם השלום עם מצרים מבוסס על הגבול הבינלאומי, בהסכם השלום עם ירדן מוזכרות החלטות 242 ו-338 כמו גם קו הגבול של 1967,¹¹ בהסכמי אוסלו¹² ובמשאים ומתנים נוספים הקו הירוק, החלטות האו"ם וקווי 1967 היו בסיס הדיונים. זאת ועוד, גם כאשר ישראל פעלה באופן חד-צדדי, היא נסוגה מדרום לבנון לעבר הקו הכחול במאי 2000 וחזרה לקו גבול שהוכר על ידי האו"ם¹³ כאשר לתפיסתה היא חזרה לקו הגבול הבינלאומי המוסכם; וגם הנסיגה החד-צדדית מרצועת עזה ב-2005 הייתה על-בסיס קווי שביתת הנשק כאשר ישראל מדגישה שלדידה

⁶ Mary Kaldor, *New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era* (John Wiley & Sons, 2013).

⁷ יוצא מן הכלל הוא העימות הצבאי עם איראן מאז 2023.

⁸ Ruth Lapidot, "The misleading interpretation of UN security council resolution 242 (1967)," *Jewish Political Studies Review* (2011): 7-17, לדוגמה: בשאלת נוסח החלטה 242 ראו,

⁹ Peace Now, "Settlements Watch Population Statistics," 2026, [אוכלוסיה | שלום עכשיו](#).

¹⁰ Yuval Benziman (2023). *Israel in the Middle East: six strategies over the course of 75 years*. *Israel Affairs*, 29(3), 512-528.

¹¹ Israel Ministry of Foreign Affairs, "[Treaty of Peace between the State of Israel and the Hashemite Kingdom of Jordan](#)," October 26, 1994.

¹² Knesset Official Website, "[Declaration of Principles on Interim Self-Government Arrangements](#)," September 13, 1993.

היא חזרה לקו הגבול הבינלאומי המוכר והמוסכם. יוצא מכך שבעוד שישראל טענה כי משוואת השלום האזורי אינה תלויה בחזרה לקו הגבול הבינלאומי עד ל-1967, ובעוד שבפועל היא מיישבת כמעט מיליון אזרחים יהודים מעבר לו, בד בבד היא התנהלה מתוך התחשבות מובהקת בתוקפו של קו הגבול הזה.

2.1.3 הסכמי השלום עם מצרים וירדן: שלום עם ישראל רק בתנאי לקיומו של חזון פלסטיני

מרכיב משמעותי נוסף בהסכם השלום הישראלי-מצרי היה ההקשר הפלסטיני. למרות שלכאורה אין קשר ישיר בין פתרון הסכסוך הישראלי-מצרי לזה הישראלי-פלסטיני, ושני הצדדים יכולים היו לחתום על הסכם החזרת סיני תמורת שלום מבלי להזכיר את הפלסטינים, המצרים התעקשו שהנושא הפלסטיני יכלול בהסכם. לאור זאת, הסעיף הראשון בהסכמי קמפ-דייוויד, מסמך העקרונות שקדם להסכם השלום הבינלאומי, עוסק בסוגיה הפלסטינית ולא בזו המצרית, ואומר כי מצרים, ישראל, ירדן ונציגי הפלסטינים ידונו על פתרון "הבעיה הפלסטינית".¹⁴ גם באחד המכתבים הנלווים להסכם השלום ציין הנשיא המצרי כי מצרים רואה את ירושלים כחלק בלתי נפרד מהגדה המערבית ואת הפלסטינים החיים בה כחלק מהחברה הפלסטינית בגדה המערבית.¹⁵ כך ההקשר האזורי והקשר שלא-ניתן-לנתקו בין שלום עם מדינות ערב לבין פתרון הסוגיה הפלסטינית הפך ברור: מנהיג מצרים, בעודו דן על עתיד מדינתו, וגם אם בעיני הפלסטינים עצמם לא עשה די לטובתם, התעקש שהמתווה לשלום ישראלי-מצרי יכלול התייחסויות לפלסטינים.

עם חתימת הסכם השלום עם ישראל, מצרים הוצאה מהליגה הערבית, סאדאת נתפס כמי שבגד בעולם הערבי בכך שנרמל את קיומה של ישראל, ולאחר מכן נרצח. אך הובהר הרעיון לפיו לא ניתן להגיע להסכם שלום עם מדינות ערב ללא התייחסות לפלסטינים. שנים מאוחר יותר, ב-1994, הוא בא לידי ביטוי פעם נוספת כאשר ישראל וירדן חתמו על הסכם שלום ביניהן. בין שתי המדינות התקיימו מערכות יחסים חשאיות לאורך שנים רבות, ולאחר שמלך ירדן הצהיר ב-1988 שאינו דורש עוד את הגדה המערבית,¹⁶ ובעוד ישראל קיבלה למעשה את נוכחות הוואקף ותפקידו בניהול הר הבית/חראם א-שריף – בפועל לא נותרה מחלוקת בין הצדדים. אך רק לאחר החתימה על הסכמי אוסלו ותחילת משא ומתן ישראלי-פלסטיני, יכלה הממלכה ההאשמית לעגן באופן רשמי את יחסיה עם ישראל.¹⁷ ללא התקדמות במשא ומתן בערוץ הפלסטיני, בין אם בגדר תשלום "מס שפתיים" בלבד או כהתקדמות ממשית לעבר פתרון, שכנותיה של ישראל לא היו מוכנות לחתום איתה על הסכם שלום גם אם סוגית סימון הגבול ביניהן נפתרה.

2.1.4 יוזמת הליגה הערבית: שלום ישראלי-פלסטיני כתנאי לשלום ישראלי-ערבי

שלושה מרכיבים, אם כן, עיצבו את יחסי ישראל והאזור מאז סוף שנות ה-70: 1. עוצמה ביטחונית אשר מסירה כל ספק מכוסר הישרדותה של ישראל ומעצם קיומה. 2. התנגדות ישראלית לרעיון החזרה לקו הירוק ולאיסור התיישבות יהודית מעבר לו, לצד חזרה בפועל לגבולות הבינלאומיים בחזיתות השונות. 3. הבנה שישראל לא יכולה להגיע לשלום עם מדינות ערב ללא מתווה לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני.

בשנת 2002 עיגנה ערב הסעודית תפיסה זו ביוזמה שבמהלך השנים אומצה פעמים רבות על-ידי הליגה הערבית. "היוזמה הסעודית" שהפכה להיות "יוזמת הליגה הערבית", מציעה מודל לכינון יחסים בין ישראל לכלל מדינות ערב. לפי היוזמה, אם ישראל תיסוג לגבולות 1967, אם תוקם מדינה פלסטינית, ואם יימצא

¹⁴ Israel Ministry of Foreign Affairs, ["The Camp David Accords,"](#) September 17, 1978.

¹⁵ Israel Ministry of Foreign Affairs, ["Camp David Accords - Annex Letters,"](#) September 17, 1998.

¹⁶ King Hussein Official Website, ["Address to the Nation on Jordan's Disengagement from the West Bank,"](#) July 31, 1988.

¹⁷ ראו, לדוגמה: עודד ערן, ["ישראל-ירדן: עשרים שנה להסכם השלום,"](#) מבט על, גיליון 621, המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), 2014.

פתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטיניים – העולם הערבי כולו ינרמל את יחסיו עם ישראל.¹⁸ יוזמת הליגה הערבית – אשר הונחה על השולחן לאחר כישלון המשא ומתן הישראלי-פלסטיני בשנת 2000 ועל רקע ההסלמה באירועי האינתיפאדה השנייה – הציעה לישראלים ולפלסטינים לראות את ההסכם ביניהן כחלק ממהלך רחב יותר. בעוד שני הצדדים טוענים זה כלפי זה ש"אין פרטנר" ושלא ניתן להגיע להסכם, היוזמה מציעה לישראל "להגדיל את העוגה" ולקבל הסכם עם העולם הערבי כולו, באם תשכיל להגיע לשלום עם הפלסטינים. לפלסטינים היא מציעה תמיכה כלל-ערבית באם יצליחו להתפשר ולמצוא את הנוסחה לשלום עם ישראל. כך, עוד יותר מאשר בעבר, הודק ה-linkage בין שלום ישראלי-פלסטיני לשלום ישראלי-ערבי ובין הקמת מדינה פלסטינית בגבולות 1967 לשלום כלל-אזורי.

ישראל בחרה לא להגיב ליוזמה זו.¹⁹ במהלך השנים מנהיגים ישראלים הסבירו כי גם אם ישראל אינה יכולה לקבל את היוזמה כלשונה, הרי רוחה והרעיון שבבסיסה ראויים. אפילו ראש הממשלה בנימין נתניהו אמר עליה לאחר כ-15 שנה כי "ישראל רואה בחיוב את רוחה".²⁰

2.2 "מודל נתניהו": שלום אזורי ללא הסכם ישראלי-פלסטיני

2.2.1 דוקטרינת ה"צירים" והיכולת להגיע לנרמול יחסים עם חלקים בעולם הערבי ללא הפלסטינים

ה"חיוב" שנתניהו ראה בדיעבד ביוזמת הליגה הערבית מתמצה בשלום עם כל העולם הערבי, אך לא ב"מחיר" שיש לשלם כדי להגיע לכך. ישראל לא הראתה נכונות להקמת מדינה פלסטינית, לחזרה לגבולות 1967, או לפתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטיניים. למעשה, הרעיון שניסה נתניהו לקדם הופך על ראשה את יוזמת הליגה הערבית: במקום שלום ישראלי-פלסטיני שמבטיח שלום ישראלי-ערבי כולל, הוא שאף לקדם נורמליזציה והסדריות ישראלית-ערבית ללא פתרון של הסכסוך הישראלי-פלסטיני; הסדר עם הפלסטינים, אם יגיע, יהיה בסוף התהליך ואינו תנאי לתחילתו. כך, מאז סוף העשור הראשון של המאה ה-21, כאשר נתניהו מכהן בראשות הממשלה כמעט באופן רציף, הוא מקדם תפיסה לפיה יש לזנוח את רעיון ה"שטחים-תמורת-שלום" ושנרמול יחסים בין העולם הערבי לישראל אינו תלוי בסוגיה הפלסטינית.²¹

הדוקטרינה שקידם נתניהו מבוססת על תפיסה לפיה המזרח התיכון שינה פניו וניתן לחלקו לשניים. בצד אחד נמצא הציר הסוני-מתון ובצד השני השיעי-קיצוני; ציר אחד מתוייג כ"ציר הרשע" ו"ציר הקללה", ואילו השני הוא "ציר הברכה".²² "ציר הקללה" כולל את איראן, סוריה, חיזבאללה וחמאס, הוא מהווה איום על האזור כולו, והחשש מפניו מאחד בין מדינות "ציר הברכה" שהיו אויבות בעבר אך מגלות נכונות לשיתופי פעולה אזוריים נרחבים בהתמודדות מולו. בבסיס תפיסה זו גלומה הנחה נוספת והיא שהדאגה הכלל-ערבית לפלסטינים נמצאת בסדר עדיפות משני לעומת הרצון להתגונן מפני איראן ושלוחותיה,²³ ומכאן שניתן לקדם נורמליזציה עם מי שחשים מאוימים על-ידי איראן.

2.2.2 פרקטיקה של הסדרים ביטחוניים לא-פורמאליים ללא הסכמים מדיניים

¹⁸ European Parliament, ["The Arab Peace Initiative,"](#) Beirut, March 28, 2002.

¹⁹ לדיון נרחב לגבי ישראל ויוזמת הליגה הערבית, ראו: Elie Podeh, "The Arab Peace Initiative: A Missed Opportunity", *Palestine-Israel Journal of Politics, Economics, and Culture* 14, no. 4 (2007): 5.

²⁰ Benjamin Netanyahu, ["Full remarks at the UN General Assembly,"](#) The Times of Israel, September 22, 2023.

²¹ יובל בנדימין, ["ניסיון ממשלת נתניהו לנתק את יחסי ישראל-ערב מתהליך השלום הישראלי-פלסטיני,"](#) מתווים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, 2018.

²² ראו, לדוגמה את נאומות של נתניהו מעצרת האו"ם בספטמבר 2023, [משרד ראש הממשלה](#).

²³ ראו, לדוגמה Mouad Faitour, "The Shifting Dynamics of Sunni-Shī'ī Leadership in the Gaza Crisis: Iran's Political Theology as a Lens," *Religions* 16, no. 11 (2025): 1394.

התפיסה האסטרטגית הזו נשענת על היסטוריית היחסים של ישראל עם מדינות האזור. מזה עשרות שנים היו לישראל יחסים לא-פורמאליים עם מגוון רחב של מדינות ערביות ומוסלמיות.²⁴ ככל שנקפו השנים הפכו הקשרים האלה לידועים יותר וחלקם אף לגלויים ממש. המציאות של התגברות האיום האיראני והחלשות הקשב העולמי לפלסטינים, תמכה בשינוי התפיסתי שניסה לקדם נתניהו. אומנם גם הוא הכיר בכך שלא ניתן להגיע להסדרים מלאים עם העולם הערבי מבלי לדון ביחסים בין הישראלים לפלסטינים, וכך אמר לדוגמה כי "על מנת להשיג שלום רחב באופן מלא, הפלסטינים חייבים להיות חלק בו";²⁵ אך לשיטתו דיונים אלה יכולים להתנהל בסוף התהליך, והם אינם תנאי לנרמול היחסים עם גורמים אחרים בעולם הערבי והמוסלמי. כחלק מתפיסה זו נתניהו לא עסק בהכרח ב"הסכמי שלום" ובבריתות רשמיות, אלא בהסדרים לא-כתובים ובמהלכי נורמליזציה לא-רשמיים ולא-ממוסדים עם גורמים שונים בעולם הערבי והמוסלמי. כיוון שאלה יחסים לא ממוסדים, ראש הממשלה יכול היה לטעון כי הם אינם רק תקווה או שאיפה, אלא מציאות קיימת. לאורך השנים הוא הצהיר שוב ושוב כי מערכות יחסים כאלה קיימות בפועל,²⁶ גם כאשר שותפיו-לכאורה בעולם הערבי-מוסלמי אינם מודים בהן.

כך נוצר פער בין טענותיו של נתניהו להתקדמות דרמטית ביחסים בין ישראל לעולם הערבי לבין עדויות ממשיות לקיומם. נראה שפער זה נובע מכך שהצהרותיו של נתניהו אינן לגמרי מבוססות, אך גם כיוון שמהות היחסים שלכאורה מתקיימים הם שיתופי פעולה לא-רשמיים שמדינות האזור מוכנות לקחת בהן חלק רק כאשר הן יכולות להכחישם. מערכות יחסים מעין אלו מתקיימות בתחומים שונים²⁷ אך בעיקר בשיתופי פעולה ביטחוניים, כאשר במהלך השנים ישראל הצליחה לטוות קשרים בילטרליים, מולטילטרליים, באמצעות צד שלישי כמתווך, עם מדינות ועם שחקנים אזוריים אחרים.²⁸

2.2.3 "הסכמי אברהם" כמקרה מבחן

עדות נוספת להיתכנות של מודל השלום האזורי ללא הפלסטינים היא הסכמי אברהם שנחתמו בין ישראל לאיחוד האמירויות ובחריין וכללו בצורה זו או אחרת גם את מרוקו וסודאן. סדרת הסכמים זו היוותה עדות לכך שהרעיון של הסדרת היחסים בין ישראל למדינות האזור לא רק אפשרית אלא יכולה להיות מתורגמת גם להסכמים רשמיים.²⁹ אומנם גם הסכמים אלה התגבשו אפרופו הצטדקות והסבר של האמירויות על כך שהם מונעים סיפוח ישראלי של חלק מהגדה, אך הם היוו דוגמה לכינון יחסים באופן שנראה מנותק יחסית מהסוגייה הפלסטינית. זאת ועוד, עם חתימת ההסכמים ובשנים שעברו מאז, הבטיחו ראש הממשלה נתניהו ונשיא ארה"ב טראמפ כי זו רק תחילתה של דרך, ולהסכמים אלה יתווספו עוד מדינות.³⁰

הסכמי אברהם הביאו עימם גם בשורה חדשה. בשונה מהסכמי השלום בין ישראל למצרים ובין ישראל לירדן, שגם לאחר עשרות שנים נותרו "שלום פורמאלי" או "שלום קר", אשר סיימו אמנם את המלחמה בין הצדדים אבל נותרו הסכמים בין הנהגות המדינות ללא שינוי בתפיסת עמיהן, חלק מהסכמי אברהם שינו גם את תפיסות הציבור. ישראלים הפכו לתיירים קבועים במדינות המפרץ, השקיעו בהן כלכלית, וכך

²⁴ אלי פודה, מפילגש לידועה בציבור – היחסים החשאיים של ישראל עם מדינות ועם מיעוטים במזרח התיכון 1948-2020 (תל-אביב: עם עובד – ספריית אופקים, 2020).

²⁵ Benjamin Netanyahu, "Address to the United Nations General Assembly," September 22, 2016.

²⁶ משרד ראש הממשלה, "נאום ראש הממשלה בנימין נתניהו בעצרת הכללית של האו"ם," 2016.

²⁷ ראו, לדוגמה: Roei Kibrik, "The Unrealized Potential of Israel," s Relations with Arab States: Regional Cooperation "Hindered by the Israeli-Palestinian Conflict Strategic Assessment: A Multidisciplinary Journal on National Security", 130: (2020).

²⁸ יובל בנזימן, עמית שיניאק, יובל פלג, עינת אלעזרי וג'וני אדלר, "יחסים לא פורמאליים כמרכיבים מרכזיים בתפיסת הביטחון הישראלית במלחמה הנוכחית", מרכז שאשא למחקרים אסטרטגיים, האוניברסיטה העברית בירושלים, 2026.

²⁹ אולם גם כאן, למרות שהנושא הפלסטיני לא מוזכר בהסכמים עצמם.

³⁰ הודעות דובר הכנסת, "אישור הסכמי אברהם במליאת הכנסת 13", באוקטובר 2025, נתניהו על הרחבת הסכמי אברהם: "הניצחון פותח הזדמנויות, עובדים במרץ | Trump Hails MBS, Pushes for Major Expansion of Abraham Accords Across Middle East", 4K.

ההסכם הפך קרוב יותר למה שמוגדר בספרות המקצועית כתהליך של "פיוס". אומנם היחסים בין ישראל למדינות הכלולות בהסכמי אברהם מלכתחילה לא היו עוינים בהכרח וישראל לא נלחמה מולם בעבר, ומכאן שיש הבדל מהותי בין הסכמי השלום עם מצרים וירדן לבין ההסכמים עם מדינות המפרץ, אך המודל החדש לא רק שהציע שינוי תפיסתי באופן שבו אפשר להגיע להסכמים (ללא הפלסטינים) אלא שהוא הציע פתרון טוב יותר לכאורה אשר מייצר שינוי תודעתי בקרב הישראלים, ומערכת יחסים שאינה רק מדינית-ביטחונית אלא גם אזרחית-תרבותית-חברתית.³¹

2.3 השפעת ה-7.10.23

2.3.1 אתגור שני המודלים מאז ה-7.10.23

התחממות היחסים בין ישראל למדינות האזור והתחושה בקרב הפלסטינים כי העניין במאבקם לא רק נזנח אלא גם לא נתפס עוד כ-deal-breaker מבחינת מדינות ערב, היו חלק מהסיבות שהביאו את חמאס לרצח ההמוני. הרוב המכריע של הפלסטינים חשו אכזבה מהעדר העניין בהם וטיפחו אמונה כי הסיכוי לשחרורם מהכיבוש הישראלי הולך ופוחת לאורך שנים.³² התרגום של ארגון הטרור ותומכיו להערכת מצב זו היה הטבח, שבעקבותיו אכן הואטו תהליכי הנורמליזציה של ישראל עם העולם הערבי.³³

אך אם עצם מעשה הטבח של ה-7.10.23 היה עדות להיתכנותו של המודל החדש של נתניהו והחשש של חמאס ממנו, הרי שהאופן שבו התפתחה המלחמה לאחר ה-7.10.23 ותגובת מדינות האזור אליה הוכיחו עוד יותר את תקפותו של המודל הישן. התגובה הישראלית נתפסה בקרב מדינות העולם ובקרב מדינות האזור כלא-פרופורציונאלית.³⁴ היא כללה מעשים שנתפסו על-ידן כ"רצח עם" בעזה,³⁵ כמדיניות צבאית אלימה ללא צידוק ביטחוני, כעידוד לאלימות משתוללת וטרור מתנחלים כלפי פלסטינים, וכמהלכי סיפוח אשר נועדו למנוע הקמתה של מדינה פלסטינית בעתיד. מדיניות ישראל גררה גינויים בכל העולם ובכלל זה במדינות המזרח התיכון והובילה להזדהות בינלאומית גוברת עם המאבק הפלסטיני. האמפתיה כלפי הפלסטינים, האהדה כלפיהם וההכרה בכך שיש לפעול למענם ולראות את מאבקם כהכרח – התחזקה בעולם הערבי והמוסלמי.³⁶ כך, התקווה שמדינות ערביות ומוסלמיות יסכימו לנרמל את יחסיהן עם ישראל בעוד שזו מבצעת את מה שהם רואים כ"טיהור אתני" התרחקה.³⁷

במרוצת המלחמה מאז שנת 2023 הסתמנו, אפוא, שני תהליכים מקבילים: מצד אחד, הקשרים הרשמיים המדיניים של ישראל עם מדינות האזור נשמרו, הקשרים הביטחוניים הלא-רשמיים עם מדינות האזור לא הופסקו ובחלקם אף התחזקו, והחמאס אשר מייצג חלק לא מבוטל מהחברה הפלסטינית הפך למוקצה בזירה הבינלאומית והאזורית.³⁹ התפתחויות אלו מתאימות לתפיסה לפיה לעולם הערבי "לא אכפת"

³¹ ראו, לדוגמא: [The Abraham Accords - Middle East Institute](#).

³² ראו, לדוגמא, את התחושה כי "ננטשו" כפי שבאה לידי ביטוי בסקר: [Public Opinion Poll No \(77\) | PCPSR](#).

³³ ראו, לדוגמא: Kobi Micahel (2025). Hamas and the Normalization Process – More of the Same. In: Yoel Guzansky and Anat Kurz. [Normalization between Israel and Saudi Arabia](#).

³⁴ [UN humanitarian chief: Israel used disproportionate force in Gaza - UN news item - Question of Palestine, Explainer: The Dahiya Doctrine & Israel's Use of Disproportionate Force | ALL RESOURCES](#).

³⁵ ראו, לדוגמא, את דבריהם של בן סלמאן מערב הסעודית ושל ארדואן מטורקיה: [בן סלמאן כינה את המלחמה בעזה "רצח עם"](#), והתייב לצד איראן: ["לא לתקיפות בשטחה"](#), ארדואן: ["ישראל מדינת טרור שמבצעת רצח עם. חמאס - מפלגה שזכתה בבחירות"](#).

³⁶ ראו, לדוגמא, את הבעת ההזדהות עם הפלסטינים: [Resolution Issued by the Extraordinary Arab and Islamic Summit 11](#), [November 2024 \(9 Jumada al-Ula 1446 H\) Riyadh](#).

³⁷ ראו, לדוגמא, עזיז אלע'אשייאן, ["נורמליזציה עם סעודיה מנקודת מבט סעודית: אשליות מול מציאות"](#), מתוויים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, 2024.

³⁸ ראו, לדוגמא, ניתוח לגבי מגמה זו בערב הסעודית: יואל גוז'נסקי, ["שינויים בגישת ערב הסעודית לישראל ולתהליך הנורמליזציה"](#), [המכון למחקרי ביטחון לאומי](#), 2026 (INSS).

³⁹ יוחנן צורף, [חמאס וההתנגדות המזוינת אחרי ה-7 באוקטובר – לאן - "המכון למחקרי ביטחון לאומי" \(INSS\), 2025](#).

מהפלסטינים וניתן לקדם שלום אזורי בלעדיתם. אולם מצד שני התחזקו תפיסות לפיהן לא ניתן לקדם שלום אזורי ללא הסכם ישראלי-פלסטיני, הופסקו תהליכי נורמליזציה של מדינות האזור עם ישראל, ניכרה תשומת לב רבה יותר בתוך העולם הערבי לסבל הפלסטיני, והתגבשה תפיסה עולמית ואזורית הרואה את ישראל כבריון-אזורי ללא מדיניות, ללא תוכנית לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, המאיים על היציבות האזורית. כך שני המודלים ששלטו בתפיסה האזורית במשך כחמשה עשורים נראים ב-2026 רלוונטיים אך גם רחוקים ולא-ישימים בעת ובעונה אחת.

2.3.2 בינאום הסכסוך בהובלת ארה"ב

אירועי ה-7.10.23 והמלחמה שהתפתחה בעקבותיהם גם יצרו מציאות אזורית חדשה. המלחמה שהחלה בעוטף עזה הפכה רב-זירתית וכללה את הגדה המערבית, לבנון, סוריה, תימן ואיראן. בנוסף, היא כללה מעורבות בינלאומית רבה ואינטנסיבית באזור. המזרח התיכון אומנם ידע מעורבות רבה של שחקנים לא אזוריים לאורך השנים – בהסכמי סייקס-פיקו, בתקופת המלחמה הקרה בין ארה"ב לברית"מ, בחלק ממלחמות ישראל, בקואליציות צבאיות שונות שהקימה ארה"ב למלחמותיה, ועוד ועוד; אך בהקשר הישראלי, מאז הקמת המדינה לא דמתה המעורבות הבינלאומית למה שהתרחש מאז היבחרותו המחודשת של נשיא ארה"ב דונלד טראמפ לנשיאות, בנובמבר 2024.

שיתוף הפעולה בין ישראל לארה"ב מאז 2024 הפך להדוק יותר מאי פעם, עד שלעיתים לא ברור האם שתי המדינות פועלות בנפרד או ממש כמקשה אחת. אם בעבר ארה"ב סייעה לישראל, אך ברור היה שישראל קובעת את גורלה, הצורך הישראלי בארה"ב לאחר ה-7.10.23 וביתר שאת מאז היבחרו של טראמפ לנשיאות – העמידו בספק את יכולתה של ישראל להתנגד להחלטות והוראות אמריקאיות. עסקת הפסקת המלחמה בין ישראל לחמאס, "תוכנית 20 הנקודות",⁴⁰ היא תוכנית אמריקאית וטראמפ הוא שהצליח להחזיר את החטופים הישראליים ממנהרות עזה לישראל ולהביא להפסקת האש. כדי ליישם את התוכנית, נבנה בסיס אמריקאי בקרית גת, ישנם דיווחים על כוונת ישראל לאפשר לארה"ב לבנות בסיסים נוספים בשטחה,⁴¹ והמעורבות של ארה"ב בהתנהלות הביטחונית-מדינית של ישראל הפכה למאסיבית. על-פי חלק מהתיאורים, ארה"ב היא שמכתיבה לישראל כיצד לפעול וכבר לא ניתן לתאר את ישראל כמי שפועלת באופן עצמאי וריבוני אלא כמדינת חסות של ארה"ב.⁴² כך, לדוגמה, טראמפ הוא זה שהכריז על סיום המלחמה בעזה, על סיום סבבי הלחימה עם איראן, על הפסקות האש בלבנון, וכדבריו "נתניהו יעשה מה שאני ארצה שיעשה".⁴³ חלק מתוכנית סיום המלחמה בעזה כולל שינויים מהותיים ברצועה בעתיד, מעורבות אמריקאית מתמשכת בשיקומה והכנסה של כוחות בינלאומיים וערביים לאזור. כך המלחמה בין ישראל לחמאס הפכה למרחב חיכוך ששחקניו אינם רק ישראל והפלסטינים המתכתשים ברצועת עזה אלא קשורה באזור כולו, והפתרון לה גלש – בהסכמת ישראל – מעבר לגבולות האזור וכולל מעורבות בינלאומית ממוסמכת בהובלת ארה"ב ובגיבוי מועצת הביטחון.⁴⁴ שינוי זה עומד בסתירה לאופן בו פעלה ישראל לאורך השנים כאשר רצתה לשמר את זכותה הבלעדית להחליט על המתרחש בשטחים שבשליטתה.

2.3.3 שחקנים אזוריים נוספים והרחבת גבולות "האזור"

המוכנות הישראלית לקבל את תכתיבי ארה"ב וההסכמה למעורבות של שחקנים בינלאומיים נוספים בשטחי ישראל ובגבולותיה הן מופעים ייחודיים שלא נראו כמותם מאז קום המדינה, אך נכון לראותם גם בקונטקסט רחב יותר של האזור כולו ושל מגמות שנצפו בו עוד לפני 2023. השינוי הזה אינו קשור רק

⁴⁰ Executive Office of the President of the United States, [Comprehensive Plan to End the Gaza Conflict \(20-Point Gaza Peace Plan\)](#), Washington, D.C.: The White House, 2025.

⁴¹ "עלות של כחצי מיליארד דולר: ארה"ב מתכננת להקים בסיס צבאי בעוטף", [ynet](#), 2026.

⁴² "התוכנית האמריקאית לסיום הלחימה בעזה", [כאן חדשות](#), 2026.

⁴³ Associated Press, "Trump: Netanyahu 'will do whatever I want him to do' on Iran," video, May 20, 2026.

⁴⁴ United Nations Security Council, [Resolution 2803 \(2025\)](#), S/RES/2803, November 17, 2025.

ליחסי ישראל-ארה"ב ולדומיננטיות של הנשיא טראמפ ביחסיו עם נתניהו, אלא גם להתפתחויות אזוריות רחבות. בשנים האחרונות ניכרת מגמה של שיתופי פעולה אזוריים במגוון תחומים אשר מבקשים למסד קשרים חוצי-גבול בין שחקנים אזוריים, ואף לייצר קשרים בין האזור לשחקנים בינלאומיים קרובים לו.

כזה הוא, למשל, מיזם ה-IMEC (India-Middle East-Europe Economic Corridor) שנועד לייצר אפיקי תחבורה ושינוע סחורות בין הודו לאירופה דרך מדינות המפרץ. המיזם, בו נוטלים חלק ערב הסעודית, האיחוד האירופי, הודו, איחוד האמירויות, צרפת, גרמניה, איטליה וארה"ב, רואה בישראל ובירדן שותפות למרות שאינן חברות רשמיות בו.⁴⁵ כאשר ייצא אל הפועל במלואו הוא יקרב בין אסיה, המזרח התיכון ואירופה, ובדרך למימושו ייצור חיבורים עסקיים ופיזיים באזור.⁴⁶ הידוק הקשרים בין שלל שחקנים באזור, שילוב בין הודו, מדינות המפרץ ואירופה – הם חלק ממגמה המערבת כוחות בינלאומיים גדלים והולכים באזור ומשנים את פניו, בין השאר באמצעות יצירת תלות כלכלית הדדית מרסנת. כך גם המעורבות ההולכת וגוברת של מדינות המפרץ בשווקים, בתרבות ובאספקטים שונים של החיים בעולם המערבי בכלל ובאירופה בפרט. איחוד האמירויות, לדוגמה, משתלטת באופן פיסית על נכסים במזרח התיכון כולו, ובכלל זה בישראל, והקשרים הכלכליים בין שתי המדינות מתרחבים והולכים ונשזרים בקשרים עם מדינות עמן אין לישראל יחסים פורמאליים.⁴⁷ המעורבות הגוברת של העולם במזרח התיכון ושל מדינות במזרח התיכון בכלכלה הגלובלית, יוצרים, אם כן, מציאות חדשה. היא אומנם נולדה לפני ה-7.10.23 ואינה קשורה לבינאום הסכסוך מהצד המדיני-ביטחוני, אך משתלבת במגמה זו.

2.3.4 העדר אסטרטגיה מדינית ישראלית

בעוד המלחמה שנפתחה בטבח ה-7.10 ייצרה דינמיקות חדשות שתוארו לעיל, ושינתה את אופי המעורבות הבינלאומית בסכסוך הישראלי-פלסטיני, ישראל, אשר מגלה יוזמה ותעוזה בהקשרים ביטחוניים, אינה מייצרת יוזמה אסטרטגית מדינית לטווח הארוך המותאמת לשינויים אלו. מתחילת המלחמה ישראל נמנעה מדיון לגבי "היום שאחרי" בעזה ומיאנה לתכנן את העתיד. יעדיה של ישראל בחזיתות השונות השתנו ולא היו עקביים והיא לא עמדה במטרות שהציבה לעצמה בשדה הקרב. בהקשר המדיני-אסטרטגי ארוך הטווח, ישראל לא שרטטה את המתווה שאליו היא רוצה להגיע. בכך, התנהלותה של ממשלת ישראל בשנת 2026 אינה שונה באופן ממשי מביצועי רוב ממשלות ישראל לאורך השנים, אשר לא הצהירו מפורשות כיצד הן רואות את מפת ישראל העתידית ואת מערכות היחסים שלה במזרח התיכון.

במלחמת אוקטובר 2023 והסתעפויותיה, בעוד שישראל שאפה לפרק את חמאס מנשקו ולהבטיח שלא ישלט עוד בעזה, היא טענה גם שהרשות הפלסטינית אינה יכולה להיות חלק מההנהגה העתידית ברצועה,⁴⁸ אך לא הסבירה איזו מציאות היא רוצה לראות ברצועת עזה לו ההחלטה היתה בידיה. מתוך גישה דומה, ישראל לא סיפקה תוכנית מדינית כלשהי לגבי הגדה המערבית, אפשרה למתנחלים לעשות בגדה כרצונם, וחברי קואליציה יזמו חוקים והחלטות ממשלה שמטרתם יצירת מציאות אשר לא תאפשר הקמת מדינה פלסטינית בעתיד⁴⁹ (ברוח "תוכנית ההכרעה" של שר האוצר סמוטריץ'). אגב כך, ישראל גם

⁴⁵ ראו בעניין זה: גדליה אפרתמן, "IMEC 2.0: חזון אזורי חדש ליום שאחרי המלחמה בעזה", מיתווים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, פברואר 2026.

⁴⁶ ראו בעניין זה, INDIA-MIDDLE EAST-EUROPE ECONOMIC CORRIDOR: מיזם IMEC: פוטנציאל כלכלי שמימושו מותנה בשיקולים מדיניים – המכון למחקרי ביטחון לאומי.

⁴⁷ ראו בעניין זה: מורן זגה, "מדיניות העוגנים של איחוד האמירויות והשפעתה על ישראל והסביבה", מיתווים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, ינואר 2025.

⁴⁸ נתניהו הבטיח: "ביום שאחרי המלחמה בעזה, לא יהיה חמאס ולא רשות פלסטינית", נתניהו: הרשות הפלסטינית לא תשלוט בעזה; סמוטריץ': לכבוש 10% מהרצועה.

⁴⁹ הודעות דובר הכנסת, "ברוב של 68 חברי כנסת: מליאת הכנסת הצביעה בעד הצהרה הקובעת כי כנסת ישראל מתנגדת להקמת מדינה פלסטינית", "חדשות הכנסת", 18 ביולי 2024.

כבשה חלקים מדרום סוריה, חיזקה את הקשרים עם הדרוזים החיים באזור זה, והקימה מחדש רצועת ביטחון בדרום לבנון בעודה קוראת להסכם שלום עימה – וכל זאת מבלי לשרטט באופן ברור את הגבול העתידי שהיא רוצה לראות בסוריה או בלבנון. כך בעודה מייצרת שינויים בפועל באמצעות פעילות צבאית ענפה, נמנעה ישראל מתכנון מדיני-אסטרטגי.

3. הצורך באסטרטגיה מדינית אזורית

מהלך ההתרחשויות כפי שתואר לעיל מציב את ישראל בפלונטר. שני המודלים ("המודל המסורתי" ו"מודל נתניהו") אינם רלוונטיים בבידודם אחרי ה-7.10.23, אולם ישראל אינה נוקטת יוזמה מדינית חדשה או מאמצת מודל חליפי. יותר מאי פעם בעבר היא נדמית כמעצמה צבאית אזורית, אך כזו שכוחה הצבאי אינו יכול להוביל לתהליכי נורמליזציה ארוכי טווח.⁵⁰ למרות עוצמתה היא מצטיירת כאיום על היציבות האזורית, וכמי שמאפשרת לארה"ב להשפיע באופן חסר תקדים על קבלת החלטותיה הריבוניות. מגמות כלל-אזוריות שמחברות את מדינות המזרח התיכון אלו לאלו ואת המזרח התיכון לאירופה ולעולם המערבי יכולות לעזור לה להשתלב בו, אך האופן בו נתפסות פעולותיה האגרסיביות על-ידי השחקנים האזוריים מרחיק אותה משיתופי פעולה רשמיים עימם.

המציאות מורכבת, שחקנים רבים מחזיקים באינטרסים שונים וקיימים אין-סוף משתנים, אך ניתן לזהות ארבעה עקרונות המתחברים להתפתחויות המתהוות במזרח התיכון, שעל-פיהם נכון לישראל לעצב את התנהלותה במציאות החדשה: 1. הכרה בקשר האינהרנטי בין הזירות: חזון לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני הכרחי ליציבות אזורית, ושותפות אזורית הכרחית לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני. 2. צורך בפעילות פרו-אקטיבית מדינית-אסטרטגית ולא רק צבאית. 3. חיזוק והעצמת קשרים בילטרליים, רשמיים ובלתי-רשמיים, כמו גם קשרים מולטילטרליים. 4. ניצול ההזדמנות הגלומה בבינאום המזרח התיכון כאשר מדינות סמוכות ורחוקות מעורבות בו יותר, ומדינות האזור מתקרבות יותר למדינות ואזורים אחרים בעולם.

כל אחד מעקרונות אלה עומד בפני עצמו, אך יש לראותם כקשורים האחד בשני על-מנת לחולל את שינוי ולהבטיח את ביטחונה של ישראל לאורך זמן. זאת ועוד, נראה כי בניגוד לתפיסות העבר אשר גרסו שיש לטפל במרכיבי הפתרון בזה אחר זה, נכון דווקא לפעול במקביל בכל הערוצים ולקדם יחד.

3.1. קשר אינהרנטי בין הזירות: חזון לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני הכרחי ליציבות אזורית

לא ניתן להפריד בין שלל הזירות שבהן מתנהלת ישראל. המלחמה אשר פרצה ב-7.10 התגלגלה למערכה רב-זירתית, וכך גם הדרך לסיומה ולפתרון הסכסוך צריכה לכלול הבנה מקיפה של המציאות האזורית. אומנם, כפי שיפורט בהמשך, ניתן וכדאי לפעול גם באופן נפרד מול שחקנים שונים, אך קיים קשר מובנה בין התנהלות במערכת יחסים אחת לשנייה. לאורך השנים מערכת הביטחון הישראלית התגאתה בהצלחתה לבדל בין הזירה העזתית לזירת הגדה המערבית; אך אם ברצונה של ישראל ליצור יציבות אזורית לאורך זמן, הפרדת החזיתות אינה אפשרית, ועל ישראל להגיע להסכמים עם כלל השחקנים המעורבים.

הזיקות בין הזירות ניכרות בכל היבט של הסכסוך: שחקנים אזוריים אינם מוכנים לתמוך בישראל גם כאשר הם מסכימים איתה ומזדהים עם התנהלותה באחת הזירות בגלל העמדות שהיא נוקטת בזירות אחרות; ההימנעות מחתירה להסכם ישראלי-פלסטיני גורמת לכך שלא ניתן להגיע להסכמים פורמליים עם השחקנים המרכזיים באזור; אי-אכיפת החוק כלפי מתנחלים אלימים בגדה המערבית משפיעה על מערכת

⁵⁰ גיל מורסיאנו, "נורמליזציה מתוך כוח: הזדמנות או אשליה?", הארץ, 6 ביולי 2025.

היחסים בין הרוב היהודי למיעוט הערבי בתוך גבולות ישראל, ונתפסת כשלוחה של מדיניות השיטור הרופסת המופעלת במגזר הערבי; חוסר היכולת של מדינות ערב, שעמן ישראל נמצאת בקשרים ביטחוניים לא-פורמליים, לשתף איתה פעולה באופן גלוי מותיר אותה במעמד של שחקן-לא-רצוי בקרב עמי האזור. לכן, על-מנת לחולל מהפך ממשי במעמדה של ישראל משחקן מנודה במציאות של מלחמה רב-זירתית לגורם מרכזי בעתיד של שלום מולטילטרלי, עליה להציע חזון לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני. בהעדר אופק מדיני וחזון אחר לעם הפלסטיני לא ניתן יהיה לסיים את מצב המלחמה המתמשך. גם ראש הממשלה נתניהו, אשר, כאמור, מנסה לקדם את הרעיון ההפוך, מודה בכך מעת לעת.

לחתיירה להסכם ישראלי-פלסטיני שני מימדים, אחד מהותי והשני טקטי. ברמה המהותית, זהו צורך ישראלי ואינטרס לאומי ראשון במעלה. השגת הסכם תבטיח את עתיד האזור וביכולתה ליצור עבור ישראל, בפעם הראשונה מאז היווסדה, ביטחון ארוך-טווח ואופק לסיום הסכסוך האלים ולכינון יחסי שלום. ברמה הטקטית, הצבת החזון עשויה להספיק כדי לייצר מערכות יחסים רשמיות עם מדינות האזור. במלים אחרות, עצם ההתכוונות המוצהרת להגיע להסכם עם הפלסטינים עשויה לספק לחלק מהמדינות תמריץ לנרמול היחסים עם ישראל גם לפני ההגעה לקו הסיום של המשא ומתן לשלום. הסכמי השלום עם מצרים ועם ירדן נחתמו גם ללא הסכם ישראלי-פלסטיני, וכדי להשיגם די היה בנכונות שגילתה ישראל למהלכים שסופם יביא לסיום הסכסוך; באופן דומה, עצם התנעת תהליך המצביע על תוואי מוסכם לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני עשוי לאפשר את חתימתם של הסכמים רשמיים עם מדינות האזור.

הכוונה אינה ליצור מראית עין של נכונות ישראלית להגיע להסכם עם הפלסטינים אלא לחתור להשיגו באופן כן ואמיתי. מכל ההצעות הקיימות נראה שפתרון ההפרדה בין ישראלים לפלסטינים ויצירת שתי מדינות הוא הסביר ביותר וכזה שזוכה למירב התמיכה בקרב שני העמים,⁵¹ גם אם יישומו הופך לקשה ובעייתי ככל שנוקפות השנים. אך, כאמור, גם אם ממשלת ישראל אינה יכולה להתחייב על גבולות עתידיים או על מודל תקף לסיום הסכסוך – עצם שרטוט תוואי החותר אליו, עצם הנכונות להציג חזון ישראלי של יחסי שלום בין שני העמים, להסכים לקדם רפורמות ברשות הפלסטינית, ולהפגין נכונות אמיתית למנוע טרור יהודי ולוותר על חזון הסיפוח – עשויים להספיק כדי להתניע תהליך בו מדינות האזור יהיו מוכנות להסדיר את יחסיהן עם ישראל. בהקשר זה, תוכנית 20 הנקודות של הנשיא טראמפ לסיום המלחמה בעזה כוללת אמירה על "Palestinian self-determination and statehood".⁵² זו אמנם אמירה אמורפית והשאפה להקמת מדינה פלסטינית הכלולה בה אינה מציגה מתווה פעולה ממשי, אך היא יכולה להיות נקודת פתיחה טובה להתנעת תהליך מדיני שאפילו הממשלה הימנית והקיצונית ביותר שהיתה אי-פעם בישראל כבר הסכימה לה.

כדי להתחיל מהלך מעין זה על ישראל בראש ובראשונה להסכים לקיים דיאלוג לסיום הסכסוך עם פרטנר פלסטיני. במלחמה האחרונה ישראל נלחמה בחמאס, אך באותה עת גם הגדירה את הרשות הפלסטינית כמי שתומכת בטרור וכמי שאין לשאת ולתת איתה על ניהול רצועת עזה בעתיד.⁵³ מבלי להמעט מהבעייתיות הרבה הגלומה בעמדות ובהתנהלות ההנהגה הפלסטינית, בפועל המדיניות הישראלית מונעת את היתכנותו של ניהול משא ומתן ממשי בין שני הצדדים משום שהיא מגדירה את כל המנהיגים הפלסטינים הקיימים והפוטנציאליים כשותפים בלתי-ראויים, וכך לא מאפשרת לגורמים פלסטינים מתונים להראות שבחירה בנתיב הדיאלוג משיאה לפלסטינים תוצאות טובות. ישראל אינה יכולה לצפות להופעתה של הנהגה פלסטינית אשר תסכים להמשך כיבוש השטחים או לחזון שאינו כולל הקמת מדינה פלסטינית. על ישראל לחדול מפסול על הסף כל הצעה של ההנהגה הפלסטינית ובמקום זאת לעודד משא ומתן עם החלקים המתונים יותר בקרב הפלסטינים, ולהציג חזון ישראלי מטעמה של סיום הסכסוך. כל עוד העמדה

⁵¹ ראו לדוגמא, "יוזמת ז'נבה", אודות יוזמת ז'נבה ומודל היוזמה לשלום, "עודד דוידוף", סקר: בניגוד למצטייר בתקשורת – רוב של תמיכה בפתרון המדינות בציבור הפלסטיני, "יוזמת ז'נבה, 22 בספטמבר 2024.

⁵² Ratney, M., & Koplow, M. (2026, January). [Trump's 20-point plan, annotated: A guide for the perplexed](#). Israel Policy Forum.

⁵³ Prime Minister's Office, ["Statement by PM Netanyahu,"](#) Media Statements, September 21, 2025.

הישראלית שוללת משא ומתן עם כל מי שמייצג את הפלסטינים, כל עוד ישראל אינה מוכיחה שבמשא ומתן גלום סיכוי ממשי להשיג הישגים משמעותיים וכל עוד חברי הממשלה מקדמים תוכניות, חוקים ופעולות אשר לא מציעים עתיד טוב יותר לעם הפלסטיני – היא מותירה את הסכסוך בעינו ואף מחמירה אותו.⁵⁴

הקשר האינהרנטי בין הזירות משמעו שלא ניתן לנסות לדלג על פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני תוך כדי קידום מערכת יחסים אזורית. לרוב מדינות המזרח התיכון, לרוב מדינות ערב ולרוב המדינות האסלאמיות, אין סכסוך ישיר עם ישראל ולכן היחסים האזוריים יכולים להתקדם במקביל לתהליך פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני. ככל שהצורך בשיתופי פעולה אזוריים-סביבתיים הופך לברור והכרחי, כך ההיגיון והצורך בטיפול נעשה מוחשי אף יותר מבעבר. הם תקפים בהקשרים ביטחוניים מיידיים אבל גם במגוון הקשרים חברתיים, כלכליים, סביבתיים ואנרגטיים: לא ניתן לייצר אנרגיה מתחדשת ללא חיבור חשמל בין מדינות האזור; לא ניתן לייצר ביטחון מים ללא תשתיות ושיתופי פעולה אזוריים; אין דרך לייצר חיבוריות תחבורתית ללא מעברים פיסיים בין מדינות; על-מנת לייצר מסדרונות סביבתיים שחקנים אזוריים חייבים לפעול יחד; מעורבות של מדינות המפרץ בכלכלה הפלסטינית תחזק אותה ותפחית את התלות שלה בכלכלה הישראלית. כפי שיפורט בהמשך, היחסים האזוריים יכולים להיות קשורים גם לתהליכי הבינאום של המזרח התיכון ולהרחבת גבולותיו וקשריו עם המערב והמזרח – אך גם בלעדיהם, הפוטנציאל לשיתופי פעולה חוצי-גבולות באזור גדל והולך ובמובנים רבים הם הכרחיים ובלתי-נמנעים.

3.2. צורך בפעילות פרו-אקטיבית מדינית-אסטרטגית (ולא רק צבאית)

בהמשך לאמור לעיל, אף ממשלה בישראל לא הצהירה באופן מפורש כיצד היא רואה את סוף הסכסוך. אף ממשלה בישראל לא שרטטה גבולות ברורים למדינה. הממשלות הימניות ביותר לא סיפחו את יהודה ושומרון, והממשלות השמאליות ביותר לא הצהירו רשמית כי ייסוגו לקווי 1967 עם תיקוני גבולות. זאת ועוד, לאורך רוב רבע המאה האחרונה, ישראל לא הציגה חזון או תוכנית לסיום הסכסוך הישראלי-פלסטיני. הקפאון המדיני בהקשר הפלסטיני ניכר גם במישור הביטחוני, מגמה אשר השתנתה לאחר מחדל ה-7.10. אך בעוד שבמישור הביטחוני השינוי ניכר, הרי שהעדר היוזמה המדינית מציבה את ישראל במצב אסטרטגי בעייתי: היא לא הציעה תוכנית באשר למה שיתרחש בעזה לאחר סיום המלחמה ולכן נאלצה לקבל את התנכתיים האמריקאים; ובמישור האזורי הרחב יותר, ממשלת ישראל ממשיכה להצהיר שנרמול היחסים עם מדינות האזור מתקרב, אך הצהרות מעין אלו נשמעות כבר מעל עשור, ולא רק שאין הוכחה קונקרטית ליכולת ליישמן באופן אזורי ורשמי רחב, אלא שנראה כי מאז ה-7.10 תקפותו של תרחיש זה מתרחקת.

החשש מיוזמה והעדר העיסוק בעתיד גורמים לכך שהדיון הפנים-ישראלי בנושא עתיד המזרח התיכון הופך לחלול. הימין הישראלי הרחיב את ההתנחלויות בגדה המערבית וחוקק חוקים אשר מקשים על הגעה להסכם ישראלי-פלסטיני – מהלכים שלא הביאו לשקט ולביטחון, ומזה עשרים שנה ישראל התרגלה לחיות במציאות של "סבבי לחימה" (ששיאה הוא כמובן ה-7.10.23). מפלגות המרכז-שמאל הישראלי חוששות להעלות לשיח הציבורי את סוגיית סיום הסכסוך, לעסוק בשלום או בדרכים לקידום הסכמים – ובכך משמרות את הסכסוך ואף מחריפות אותו ומרחיקות את היתכנות פתרונו. החשש מעיסוק ב"שלום" והחשש מלהציע יוזמה מדינית גם לא הועילו למפלגות השמאל מבחינה אלקטורלית. כך שבפועל, למרות הפערים האידיאולוגיים שלכאורה קיימים ביניהם, אין הבדל משמעותי בין הימין והשמאל כאשר אלה ואלה פועלים ללא תוכנית. בו בזמן, החברה הישראלית והחברה הפלסטינית הופכות לקיצוניות יותר, חשדניות יותר, עוינות יותר זו לזו, והעדר החזון המדיני משרת את עמדת הקיצוניים בשני הצדדים שאינם מעוניינים לקדם הסכם שיהיה מקובל על שני הצדדים. לאור זאת, לא רק שעל ישראל להפנים את ההכרח בפתרון הסכסוך עם הפלסטינים כדי לייצר יציבות אזורית, אלא שעליה גם ליזום, להניע ולפעול להשגתו. יוזמה מעין זו יכולה להיות בעלת מאפיינים שונים ומגוונים – כינוס וועידה בינלאומית של כל מדינות האזור, שרטוט האופן

⁵⁴ פירוש רב יותר לגבי האופן בו ניתן להניע מהלך מעין זה אפשר למצוא, לדוגמה, ב"היוזמה הישראלית: יוזמת ז'נבה", היוזמה הישראלית – מודל לשלום ולפתרון הסכסוך.

בו היא רואה את עתיד היחסים עם הפלסטינים ועם שלל השחקנים הרלבנטיים, הצהרות, פעילות בשטח אשר תחולל תמורה של ממש ביחסיה עם הפלסטינים הנתונים תחת שלטונה, ועוד ועוד. הדוגמאות והרעיונות לכך רבים; על ישראל להחליט על דרך פעולה ולנקוט בצעדים מעשיים כדי להשיגה.

גם בהקשר זה, פעילות ישראלית פרו-אקטיבית ויזומה חשובה מהותית, אך יש לה גם נדבך טקטי-תודעתי משמעותי. לאחר שישראל זכתה לאהדה רחבה בעולם בעקבות תקיפת חמאס ב-7.10.23, התנהלותה בשנתיים וחצי האחרונות הובילה לנסיגה חדה במעמדה הבינלאומי. ישראל נתפסת כבריון אזורי, שמפעיל כוח לא-פרופורציונאלי, יוזם מלחמות ולא רק מגיב על תקיפות כלפיו, שש-אלי-קרב ואינו חותר לסיימן. על-פי חלק מהדיווחים, אפילו ארה"ב האשימה לעתים את ישראל בבחירה מכוונת להאריך את משך המלחמה,⁵⁵ וגורמים אחרים רואים את התנהלותה כמזימה שנועדה להרחיב את כיבושה – ברצועת עזה, בדרום לבנון ובדרום סוריה. לפיכך, על ישראל לשקם את מעמדה בזירה הבינלאומית. יוזמות ישראליות והצעות חד-משמעיות מצדה על דרכים לפתרון הסכסוכים עם שכנותיה, יכולות לייצר מהלכים דיפלומטיים שיתרמו לשיקום תדמיתה כמי שאינה רק נלחמת אלא שואפת לקדם הסכמים, שיתופי פעולה ושלום.

3.3. חיזוק והעצמת קשרים בילטרליים, רשמיים ולא-רשמיים

למרות הזיקה שאינה ניתנת לניתוק בין זירות הסכסוך השונות, ביכולתה של ישראל לשפר ולחזק את קשריה עם שלל הגורמים האזוריים באופן בילטרלי וייחודי אל מול כל שחקן. כאמור, יהיה לישראל קשה להשיג זאת ללא יוזמה אזורית רחבה וללא התקדמות אל עבר פתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, אבל בתוך מסגרת כזו ביכולתה להעמיק ולהרחיב את מהלכיה מול כל אחד מהגורמים האזוריים. גם מול גורמים שיש לה איתם חילוקי דעות מהותיים, על ישראל לנסות ולמצוא את המכנה המשותף, להדגיש ולטפח אותו. עם השחקנים האזוריים שאין לה מערכת יחסים רשמית איתם, על ישראל לחתור, ככל שניתן, להפוך אותם לגלויים, ובמקביל עליה לשאוף להדק את יחסיה עם המדינות שאיתן יש לה כבר קשרים דיפלומטיים.

כך, לדוגמה, למרות הביקורת הנוקבת של ירדן, מצרים והמדינות החתומות על "הסכמי אברהם" על התנהלות ישראל בעזה במלחמה אשר פרצה ב-2023, הצדדים השכילו לשתף פעולה. בהסכמה שבשתיקה אפשרה ירדן לישראל להשתמש בשטחה האווירי לפעולות הגנה ותקיפה צבאיות,⁵⁶ וניתן למנף את מערכת היחסים הזו.⁵⁷ גם המדינות השותפות ל"הסכמי אברהם" המשיכו בשיתוף הפעולה עם ישראל, ובראשן איחוד האמירויות. כך גם מצרים לא "שברה את הכלים" במהלך המלחמה ויש לה ולישראל אינטרס משותף שהיא תמלא תפקיד משמעותי בעיצוב עתידה של עזה.⁵⁸ שימור הקשר בעת המלחמה מעיד עד כמה חשובים יחסים רשמיים הקבועים בהסכמים מדיניים ועד כמה היכולת להמשיך לקיים את הקשרים גם כאשר התותחים רועמים מספקת הזדמנות לחיזוקם עם סיומה, ואף לנתב אותם לשיתופי פעולה שאינם רק ביטחוניים.

עם מדינות שעימן אין לישראל מערכת יחסים רשמית, חיזוק הקשרים נראה אתגר קשה יותר. אולם המלחמה הוכיחה שלפחות במימד הביטחוני, מערכות יחסים ממוקדות סביב צרכים ביטחוניים משותפים יכולות להימשך. על ישראל לחזק קשרים אלה – שלעיתים מופעלים באופן ישיר ולעיתים בסיוע גורם שלישי כמו ארה"ב – גם לאחר שוך הקרבות. חשוב מכך, כדי לייצב את האזור ולגרום לתלות-הדדית בין הצדדים

⁵⁵ ראו לדוגמה [Why Trump Broke With Bibi Over the Gaza Famine - The Atlantic](https://www.theatlantic.com/international/archive/2023/10/trump-frustrated-by-gaza-war-wants-netanyahu-to-wrap-it-up-white-house-officials/), [Trump frustrated by Gaza war, wants Netanyahu to "wrap it up": White House officials](https://www.ynetnews.com/article/4370634).

⁵⁶ ראו, לדוגמה: [i24NEWS, "Report: Jordan to allow Israel to use its airspace against Iran"](https://www.i24news.com/en/Report-Jordan-to-allow-Israel-to-use-its-airspace-against-Iran), August 10, 2024, [ynetnews.com/article/4370634](https://www.ynetnews.com/article/4370634).

⁵⁷ ראו בעניין זה: אופיר וינטר, "שאגת הארי": חלון אסטרטגי חדש ליחסי ישראל-ירדן - המכון למחקרי ביטחון לאומי, המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), 2026.

⁵⁸ אופיר וינטר, "מצרים: שותפה הכרחית בייצוב רצועת עזה ב'יום שאחרי המלחמה'", היחידה המדינית-ביטחונית של קרן ברל צנלסון ומכון מיתוים, 2025.

שתמנע אסקלציה אזורית, על שיתופי הפעולה לחול גם במישורים כלכליים, אנרגטיים, סביבתיים ואזרחיים נוספים. אומנם קיימת סכנה שחיזוק מערכות יחסים לא-רשמיות יוביל בפועל לויתור על הסכמים רשמיים, אך בהינתן שהמהלכים הביטורליים נעשים בעת סלילת מתווה לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני והם חלק ממהלך אזורי רחב – הרי שהם יגבירו את היציבות האזורית ויהוו מצע להפיכתם לרשמיים, גלויים ומוסדרים.

מגמת חיזוק הקשרים רלוונטית גם ליחסי ישראל עם מדינות אחרות. תורכיה, לדוגמה, היא מדינה שעמה היחסים נמצאים בשפל זה מספר שנים. תורכיה מובילה קו אנטי-ישראלי חריף, בעיקר בכל הקשור להתנהלות הישראלית בעזה ובגדה המערבית. אבל לישראל ולתורכיה עשויים להיות אינטרסים משותפים לגבי ההתרחשויות בסוריה,⁵⁹ ושיתוף פעולה בחזית זו יכול לתרום להפחתת העוינות הנוטשה בין הצדדים. אגב כך, ניתן למצוא מכנה משותף עם גורמים שעימם לישראל אין לכאורה קשרים כלל – כמו השלטון החדש בסוריה אשר יכול לראות את מעמדה העתידי של איראן באזור, או אף את עתידה של לבנון, באופן דומה לנקודת המבט הישראלית בעניין זה – וכך לרקום עימו מערכת יחסים למרות המתיחות הבסיסית השוררת בין שני הצדדים.

בהקשר דומה, יחסה של ישראל למיעוט הפלסטיני החי בתוכה גם כן צריך לעבור שינוי חד. אומנם לא נהוג לראות את 21 האחוזים מאזרחי ישראל הערבים כשחקן אזורי נפרד, אך נדמה שאת הניכור העמוק שהם חשים כלפי מהמדינה, במיוחד מאז בחירות 2022, יש להבין על רקע המציאות האזורית. ההתנהלות הישראלית בגדה המערבית ובעזה, האלימות המתנחלית ודימוי הבריון שהוטבע על ישראל בזירה המזרח תיכונית – אינם מנותקים מהיחס המסית והמפלה שהיא מגלה כלפי הערבים אזרחי ישראל. כמו בזירות האחרות שתוארו לעיל, ניתן לשפר באופן משמעותי את היחסים בין יהודים וערבים בתוך ישראל, אלא שבהקשר זה השינוי יכול להיות משמעותי יותר ומיידי יותר כיוון שמדובר בהחלטות פנים-ישראליות כלפי אזרחי המדינה. שינויים אלה, גם אם הם פנים-ישראליים, יכולים לתרום ליחסים בין ישראל למדינות האזור ולשנות את התדמית הישראלית בעיני עמיהן.

3.4. ניצול ההזדמנות הגלומה בבינאום המזרח התיכון

מרכיב נוסף שנראה כמתבקש לשינוי המציאות הוא עידוד מעורבות גדולה יותר של שחקנים בינלאומיים במתרחש במזרח התיכון, כדי לנהל את מערכות היחסים בו בצורה טובה יותר, ואולי כך לסייע גם בפתרון הסכסוכים בו. המעורבות הבינלאומית הגוברת באה לידי ביטוי בשני אופנים: 1. כוחות חיצוניים מגיעים למזרח התיכון, שוהים באזור ומשפיעים עליו מקרוב. 2. ניסיונות חיבור של שחקנים מהמזרח התיכון לעולם המערבי, אשר חושפים את האזור להשפעה גוברת של אירופה וארה"ב.

כפי שהוזכר, המעורבות האמריקאית בהתנהלות הישראלית בכלל ובתכנון עתידה של עזה בפרט, היא חסרת תקדים. מעורבות זו יכולה להיות בעייתית, אך אפשר גם למנפה לכדי מהלך חיובי. השחקנים האזוריים לא מצאו דרך לסיים את הסכסוך בכוחות עצמם ודחו מעורבות בינלאומית כאשר זו נכפתה עליהם, אך תיווך מדוד שמתקיים תוך דיאלוג בין הצדדים הניצים שבו המעצמה המתווכת מפעילה גם טקטיקה של מקל וגזר – יכול להוביל לשינוי חיובי. "תוכנית המאה" היא דוגמה להתערבות כושלת של ארה"ב אשר אימצה באופן חד-צדדי עמדה פרו-ישראלית ולכן נתקלה בהתנגדות פלסטינית נחרצת. מנגד, התוכנית לסיום המלחמה בעזה היא דוגמה להתערבות בינלאומית יעילה, אשר הוסכמה על-ידי הצדדים ואפשרה לישראל ולחמאס למצוא דרך לעצירת המלחמה ושחרור החטופים – יעדים שלא ניתן היה להשיג ללא העזרה האמריקאית.

⁵⁹ ראו בעניין זה: מיתווים - המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית, "תורכיה וישראל: קונפליקט בלתי נמנע או הזדמנויות לשיתוף פעולה", 2026, [?>](#)

למעורבות מעין זו, שנעשתה תוך דיאלוג והסכמה של הצדדים, יש פוטנציאל הצלחה גם בעתיד. כאשר ארה"ב כבר נוכחת פיסית באזור יותר מאי פעם בעבר, וכאשר "מועצת השלום" שייסד טראמפ נועדה לפעול מעבר לעזה ואף מעבר לגבולות המזרח התיכון,⁶⁰ ביכולתו של המנגנון הזה, או מנגנון בינלאומי אחר, לקרב בין הפלסטינים לישראלים ולהביא לפתרון שאינו רק ברצועת עזה אלא גם בגדה המערבית, ובהמשך גם בין ישראל למדינות אחרות באזור. לדוגמא, מעורבות בינלאומית מעין זו נראית הכרחית גם למימוש ההסדר בין ישראל ללבנון, ויכולה לסייע במציאת פתרון למעמדו של חיזבאללה ופירוק נשקו. כך שבעוד שמעורבות בינלאומית אינה תמיד מועילה ביישוב סכסוכים ועלולה לעיתים אף להזיק, בכאוס המזרח התיכון של 2026 מעורבות שקולה יכולה לסייע לאזור באופן דרמטי.

המעורבות הגוברת של גורמים בינלאומיים לא רק רצויה אלא במובן מסוים הכרחית. כיוון שקיים קשר אינהרנטי בין זירות הסכסוך וכיוון שמוטב לנסות לקדם הסכם ישראלי-פלסטיני והסכם ישראלי-ערבי-כולל במקביל, הרי שסביר להניח שגורם שלישי יצטרך לשמש כמי שמקשר בין הצדדים. הנוכחות הגוברת של ארה"ב באזור ויחסיה עם הצדדים יכולים להוביל אותה למלא את התפקיד הזה, כפי שהיה, לדוגמא, בוועידת מדריד ב-1991, לאחר סיום מלחמת המפרץ שבה ארה"ב כוננה קואליציה רחבה שבה היו שותפות גם מדינות ערביות.

אומנם נראה אך טבעי שהצד השלישי המעורב יהיה ארה"ב, וזה הוא גם האינטרס הישראלי בגלל מערכת היחסים ההדוקה בין שתי המדינות, אך בינאום האזור לא חייב לכלול רק אותה. בהובלתה של ארה"ב מדינות נוספות יכולות לקחת חלק בתהליך אשר יכול להבטיח יציבות רבה יותר, לשפר את מערכות היחסים של ישראל עם מדינות נוספות, ולהוריד את החשדנות הטבעית מצד הפלסטינים כלפי המעצמה העולמית הפרו-ישראלית. ברבות הימים, שיתוף מדינות נוספות באזור עשוי להיות גם מועיל לישראל. זאת משום שבכך היא לא רק תשפר את יחסיה עם מדינות שכרגע רואות בה מדינה כמו-מצורעת, אלא גם כיוון שמערכת היחסים הישראלית-אמריקאית, אשר נראית בזמן המלחמה כחזקה יותר מאי פעם בעבר, עלולה להינזק בעתיד הלא-רחוק. יש לקחת בחשבון התפתחות כזו בגלל השינויים המסתמנים בדעת הקהל האמריקאית כלפי ישראל ששוב אינה נהנית מאהדה חוצת-מפלגות (bi-partisan),⁶¹ ובגלל ביקורת גוברת כלפיה גם מצד מתנגדי טראמפ במפלגה הרפובליקאית, שרואים במדיניות החוץ שלו התערבות-יתר על-חשבון עיסוק בעניינים פנים-אמריקאיים.⁶²

כאמור, חלק נוסף מתהליך הבינאום קשור בניסיונות חיבור בין המזרח התיכון לעולם המערבי. כפי שפורט לעיל, חלק מהמגמות הנצפות כיום במזרח התיכון מעידות על מעורבות גדלה והולכת בענייניו מצד מדינות שמחוצה לו, אשר כמו-"מרחיבות" את גבולותיו. זה תהליך שיכול לסייע לישראל, אשר מאז ומתמיד היתה מבודדת באזור, ביוצרו מציאות שבה למדינות הללו אינטרסים לייצר את המרחב ולנסות לתרום לשיכון הסכסוכים בו. כמו במרכיבים אחרים שנדונו לעיל, אין ערובה שהמעורבות החיצונית הגוברת תמנע אלימות ומלחמות, אך היא עשויה להפחית את ההיתכנות להן. היא גם יכולה לסייע לישראל מול בריתות וקשרים עוינים חדשים שעשויים להתפתח בין מדינות האזור,⁶³ ולהביא לידי ביטוי את תפיסתה העצמית כמי ששייכת לעולם המערבי עימו יש לה קשרים טובים יותר. כך שנראה כי מעורבות גוברת של העולם המערבי במזרח התיכון תשרת את ישראל יותר מאשר תפגע בה. מגמה זו יכולה לבוא לידי ביטוי גם במוסדות אזוריים מוסדרים, כמו חיזוק השותפות הישראלית הקיימת בפורום הגז-האזורי (EMGF); מיסוד החברות הישראליות במסדרון ההודי-מזרח-תיכוני-אירופאי הכלכלי (IMEC); והרחבת המעורבות הישראלית לתחום

⁶⁰ ראו בעניין זה: תמי קנר ופנינה שרביט ברוך, "מועצת השלום של טראמפ: יוזמה לרצועת עזה או חלופה לאו"ם", המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), 2026.

⁶¹ ראו, לדוגמא: Amnon Cavari and Guy Freedman, American Public Opinion toward Israel: From Consensus to Divide (New York: Routledge, 2020).

⁶² Lucy Proctor and Mike Wendling, "How the Iran War Exposed Cracks in Trump's Republican Coalition," BBC, March 14, 2026.

⁶³ ראו, לדוגמא: צבי בראל, "המאמץ לסיים את המלחמה עשוי להוליד ברית הגנה אזורית חדשה", הארץ, 30 במרץ 2026.

יחסי עבודה ושותפות במוסדות כמו פורום מדינות המפרץ (GCC), מיזמי חשמל חוצי-גבולות, ועוד.⁶⁴ אלה יכולים להביא את ישראל להיות נוכחת יותר במזרח התיכון בהקשרים שאינם רק ביטחוניים ולהציע עתיד של שיתוף פעולה עם השחקנים האזוריים.

תהליכים אלה מתרחשים ממילא ובהיקף מוגבל, אך ביכולתה של ישראל לנצל זאת לטובתה, להשפיע על אופי בינאום המזרח התיכון ובכך לקדם יציבות אזורית באופן שישרת אותה. ארה"ב, מדינות אירופה ומדינות וגורמים נוספים יגלו נכונות להגדיל את מעורבותם במזרח התיכון אם ידעו שצפוי בו שקט יחסי, אם יראו שישראל שותפה לתהליכים סביבתיים וכלכליים חוצי-גבולות, ואם ידעו שאפשר לסמוך על התנהלות המדינות במזרח התיכון לאורך זמן. גישה ישראלית פרו-אקטיבית המכוונת לעבר שיתופי פעולה אזוריים ובילטרליים יכולה להוות שובר שוויון שיגרום להתערבות בינלאומית מקיפה יותר באזור. אומנם, באופן מסורתי, ישראל חששה מכך כיוון שהרוב המכריע של מדינות העולם דוגלות בהקמת מדינה פלסטינית ובחזרה ישראלית לגבולות 1967 עם תיקוני גבול – ומכאן שמעורבות רבה של העולם במזרח התיכון נתפסה כאיום על-ידי ממשלות ישראל בעבר; אולם כחלק ממהלך אזורי רחב הכולל בתוכו גם מתווה לפתרון הסכסוך הישראלי-פלסטיני, יכול הבינאום לתרום לישראל הרבה יותר מהנזק שעלול להיגרם לה מהתנערותה ומהתעלמותה מהתהליך שממילא קורם עור וגידים.

זאת ועוד, העניין אינו רק "תמונת הסוף" של הסכסוך בו נראה כי הצדדים יזדקקו למעורבות בינלאומית מאסיבית כדי להגיע להסכמים ביניהם. עד ההגעה להסכם, המעורבות הבינלאומית במזרח התיכון וההתקרבות של המזרח התיכון לשאר העולם, יכולים לתרום תרומה מכרעת להתנעת התהליך ויצירת יציבות אשר תוביל לפתרון הסכסוכים במרחב. כך, נוכחות של כוחות ביטחון בינלאומיים בהובלת ארה"ב, בשונה מכוחות האו"ם עליהם ישראל אינה סומכת, יכולה לייצר לישראל שקט ביטחוני – בעזה, בגדה, בסוריה ובלבנון – כזה ממנו ישראל לא נהנתה כאשר שלטה בשטח, כאשר יצאה ממנו או כאשר חזרה אליו שוב. מעורבות כלכלית גוברת של העולם במזרח התיכון ושל המזרח התיכון בעולם יכולה לפתוח שווקים רבים לכלכלה הישראלית בזמן שהתלות הפלסטינית בישראל תקטן, שתי התפתחויות שהכלכלה הישראלית מייחלת להן. קשר הדוק יותר בין המזרח התיכון לעולם יוביל לתהליכים של ליברליזציה ודמוקרטיזציה בעולם הערבי, שנראה כי ישראל יכולה להרוויח מהם יותר מאשר להיפגע מהם. מעורבות זו עשויה להיות גם גורם מכריע בתמיכה בעם הפלסטיני, בייצוב מערכת השלטון הפלסטינית, בשיקום עזה והגדה המערבית, בחיזוק הגורמים המתונים בחברה הפלסטינית, תהליכים שישראל מונעת כאשר היא לא מציגה חלופה מדינית-אסטרטגית. כך, גם מבחינת דעת הקהל, הן המנהיגים הישראליים והן המנהיגים הפלסטינים יגלו יותר מוכנות לשאת ולתת כדי לסיים את הסכסוך ביניהם, ולקבל את תמיכת עמיהם בכך, כאשר התהליך הוא חלק ממהלך אזורי רחב הזוכה לתמיכה וסיוע בינלאומי.

4. סיכום

במשך יותר משנתיים וחצי, אחרי שהותקפה ב-7.10.23, פעלה ישראל בכוח צבאי בממדים ובעוצמה שמעולם לא הפעילה בעבר. בזירות שונות ובמגוון תחבולות היא מכה מדינות וגופים במזרח התיכון אשר מאיימים עליה ופוגעים בה. אך דווקא העוצמה הצבאית האדירה שמפגינה ישראל חושפת את עקב אכילס שלה: היא מוכיחה שכוח בלבד אינו מביא ביטחון, שקט ושלוש. ללא תוכנית מדינית וללא חזון ליציבות אזורית – האלימות נמשכת וישראל אינה מצליחה להשיג את יעדיה הצבאיים בדמות מיטוט חמאס, חיזבאללה והמשטר האיראני. מסמך זה ניסה לתאר מה הוביל למציאות זו ולהציע קווים מנחים מתבקשים על-סמך התפתחויות אזוריות, המתרחשות ממילא, שיכולים להוות בסיס לתוכנית מדינית שכה חסרה

⁶⁴ ראו בעניין זה: בר רפפורט ויוני ספיר, "חיבוריות חשמל", חוצת גבולות במזרח התיכון, "מיתווים – המכון הישראלי למדיניות-חוץ אזורית", 2026.

בישראל. מטבע הדברים, המתווה המוצע כאן כללי, מסמן מגמות ואינו מפורט. כל אחד מהמרכיבים שפורטו לעיל אינם מספיקים בפני עצמם. אך חיזוק קשרים בילטרליים, יוזמה מדינית, אפשרות למעורבות גדולה יותר של העולם במזרח התיכון ושל המזרח התיכון בעולם, והבנה שיש לקדם פתרון לסכסוך הישראלי-פלסטיני יחד עם פתרונות אזוריים אחרים – "מתחברים" להתרחשויות המתקיימות במזרח התיכון ב-2026, ויכולים להניע תהליך שסופו שלום, לאחר ששלוש שנות האלימות האחרונות הוכיחו (שוב) שכוח צבאי לבדו אינו מסיים סכסוכים.

